

15.4.2005

2098/4/04

Ratkaisija: Apulaisoikeusasiamies Ilkka Rautio

Esittelijä: Oikeusasiamiehensihteeri Kristian Holman

KUULUSTELUN MUOTOMÄÄRÄYKSET JA ESITUTKINNAN KESKEYTTÄMINEN

1 KANTELU

A arvosteli eduskunnan oikeusasiamiehelle 8.8.2004 osoittamassaan kirjeessä Helsingin kihlakunnan poliisiviranomaisten menettelyä esitutkintaa koskevassa asiassa.

A katsoi poliisin menetelleen virheellisesti keskeyttäessään häneen kohdistuneen pahoinpitelyrikoksen esitutkinnan riittävän selvityksen puutteessa.

- - -

3 RATKAISU

3.1 Tapahtumat

A pahoinpideltiin Helsingin vankilassa 22.10.2003. Tapahtumasta laadittiin vankeinhoitolaitoksen ilmoitus, joka toimitettiin edelleen poliisille. Ilmoituksen mukaan A oli ollut juomassa vettä vesihanasta, kun häntä oli lyöty takaraivoon niin että hänen päänsä oli osunut lavuaarin. Tapahtuman seurauksena A oli loukannut kasvonsa.

Asiasta kirjattiin 24.10.2003 Helsingin kihlakunnan poliisilaitoksella rikosilmoitus (- - -) ja asian tutkinnanjohtajaksi nimettiin komisario B ja tutkijaksi ylikonstaapeli C.

Ylikonstaapeli C oli 27.1.2004 käynyt Helsingin vankilassa kuulustelemassa A:ta asianomistajana. A oli kuulustelussa tunnistanut hänelle esitetystä valokuvasta tekoon epäilemänsä henkilön.

C oli aiemmin kuulustellut A:n vankilan henkilökunnalle tekoon syylliseksi ilmoittamansa henkilön 16.12.2003 Helsingin vankilassa. Tämä oli kiistänyt syyllistyneensä rikokseen, josta häntä epäiltiin. Kuulusteltava oli myös kertonut, että hänellä olisi tiedossa todistajia, jotka voisivat kertoa hänen olleen A:n pahoinpitelyajankohtana toisaalla.

Asian esitutkinta keskeytettiin 24.2.2004 asian tutkinnanjohtajan, komisario B:n tekemällä päätöksellä. Keskeyttämispäätöksen perusteena oli, ettei asiassa ollut toistaiseksi saatu riittävää selvitystä.

3.2

A:n kuulustelu

A:n pahoinpitelyasiaa koskevasta esitutkintamateriaalista ilmenee, että ylikonstaapeli C oli kuulustellut A:n asianomistajana. Kuulustelupöytäkirjasta ilmenevien merkintöjen mukaan A:lle oli ilmoitettu hänen asemansa esitutkinnassa.

Kuulustelupöytäkirjaan on sen alkuosaan tehty merkintä "Kuulusteltava ei osaa suomea. Tarvitsee englannin kielen tulkin". Kuulustelupöytäkirjan kertomusosan lopussa on merkintä "Ei allekirjoittanut, koska ei täysin ymmärtänyt".

Esitutkintalain 37 §:n 1 momentin mukaan kuulusteltavalla on esitutkinnassa oikeus käyttää omaa kieltään, joko suomea tai ruotsia sen mukaan kuin kielilain 10 ja 18 §:ssä säädetään. Esitutkintaviranomaisen on huolehdittava tulkkauksesta tai valtion kustannuksella hankittava tulkki silloin, kun viranomaisen ei kielilain mukaan ole käytettävä epäillyn kieltä.

Asian tutkijana toiminut ylikonstaapeli C kertoo selvityksessään, että mennessään kuulustelemaan A:ta Helsingin vankilaan hänellä ei ollut etukäteen tietoa, osaisiko A suomea ja mitä kieltä hän puhuisi. Koska A oli Suomen kansalainen ja asunut Suomessa jo kymmenen vuotta, C oli olettanut A:n osaavan suomen siinä määrin, että kuulustelu saataisiin suoritettua suomeksi. Tästä syystä tulkkauksen tarpeeseen ei ollut varauduttu. Kuulustelutilanteessa oli kuitenkin ilmennyt, että A osasi suomea vain vähän. A oli puhunut englantia, jota C taas itse oli osannut kertomansa mukaan huonosti. C oli myös tuloksetta kysynyt vankilan päivytyksestä englantia osaavaa henkilöä tulkiksi.

C kertoo kuulustelusta edelleen seuraavasti: "*Epäilemättä ennen kuulustelua tehtävät ilmoitukset totuusvelvollisuudesta sekä oikeudesta pyytää kuulustelutodistaja paikalle ja käyttää avustajaa saattoivat jäädä A:lle epäselväksi, koska kerroin ne vain suomeksi. Siksi en ruksannutkaan kuulustelulomakkeeseen niitä koskevia kohtia. Keskustelun, joka oli kestoltaan lyhyt ja sisällöltään suppeahko, tapahtui minun puoleltani suomeksi ja A:n puolelta pääosin englanniksi, pääsisällön kirjasin kuulustelukertomukseksi. - - - Kuulustelukertomuksen päätteeksi kerroin ja näytin kuulustelukertomuksen A:lle, vain suomeksi, mutta koska hän ei sitä välttämättä ymmärtänyt, en pyytänyt häntä allekirjoittamaan sitä*".

Oikeudellisesti asiassa on merkityksellistä, voidaanko A:n kuulemista pitää esitutkinta lain tarkoittamana kuulusteluna, jolloin kuulustelussa noudatettavat, esitutkintalain edellyttämät muotomääräykset olisi tullut huomioida.

C:n tarkoitus on ollut kuulustella A:ta asianomistajana, mutta kun hän on havainnut, ettei siihen kieliongelmiin johdosta ole ollut edellytyksiä, hän on

jättänyt noudattamatta kuulusteluilta edellytettäviä muotomääräyksiä ajatellen A:n kertoman olevan hyödynnettävissä lähinnä alustavasta puhuttelusta laadittuna kertomuksena. Vaikuttaisi kuitenkin siltä, ettei C ollut maininnut kuulustelutilanteen oikeudellisen luonteen muuttumisesta A:lle – toisaalta myös kielelliset ongelmat ovat saattaneet vaikuttaa jonkinlaisen väärinkäsityksen syntyyn tilanteen luonteesta. A:n antamaa kertomusta on kuitenkin esitutkinnassa hyödynnetty kuulustelun tavoin, vaikka se ei täytä kuulustelulle asetettuja muotomääräyksiä.

Kun Helsingin poliisilaitos on jo kiinnittänyt ylikonstaapeli C:n huomiota tulkin käyttöön, pidän tältä osin riittävänä kiinnittää C:n huomiota kuulustelujen suorittamista koskeviin muotomääräyksiin ja erityisesti siihen, että asianosaiselle tulee viranomaisen puolesta kaikissa kuulemis- ja kuulustelutilanteissa selvittää tämän asema sekä tilanteen oikeudellinen luonne.

3.3

Esitutinnan keskeyttäminen

Esitutkintalaissa ei ole säädetty siitä, milloin ja millä edellytyksillä esitutkinta voidaan keskeyttää. Esitutinnan keskeyttäminen on poliisikäytännössä varsin yleinen menettelytapa ja myös oikeuskirjallisuudessa sitä suositellaan käytettäväksi tietyissä tapauksissa (Helminen-Lehtola-Virolainen, Esitutkinta ja pakkokeinot: s. 125). Keskeyttämiseen päädytään yleensä silloin, kun näyttää, että tutkinnan loppuun saattaminen hyväksyttävästä syystä huomattavasti viivästyy. Kysymys on useimmiten siitä, että todistusaineisto jutun päättämiseen ja/tai saattamiseksi syyttäjän harkittavaksi on puutteellinen eikä uutta todistusaineistoa ole odotettavissa. Tyypillisin peruste on se, että epäilty rikosentekijää ei ole saatu riittävästi tunnistetuksi tai kyetä tavoittamaan (ns. pimeä juttu).

Esitutinnan keskeyttäminen ei merkitse sitä, että jutun tutkinnasta luovutaan tai että se esitutkintalain tarkoittamalla tavalla lopetettaisiin. Tutkintaa voidaan aina rikoksen syyteoikeuden vanhentumisajan puitteissa jatkaa. Keskeyttäminen onkin ensisijaisesti tarkoituksenmukaisuusratkaisu, jonka tekemisessä poliisilla on suuri harkintavalta.

Vaikka keskeyttämiskynnyksestä ei olekaan nimenomaisesti säädetty, on kuitenkin selvää, että keskeyttämisen on perustuttava hyväksyttäviin syihin. Arvioitaessa, milloin keskeyttämiseen voidaan päätyä, on käsitykseni mukaan otettava huomioon muun muassa, kuinka todennäköistä uuden selvityksen saaminen asiaan vielä on, kuinka suuren työmäärän se edellyttää ja milloin selvitystä ehkä olisi saatavissa. Ratkaisuun vaikuttaa ymmärrettävästi myös epäillyn rikoksen laatu. Keskeyttämiskynnyksen asettamisessa voidaan mielestäni ottaa huomioon myös poliisilain 3 §:n tehtävien järjestykseen asettamista koskevia näkökohtia. Vakavien, varsinkin henkeen ja terveyteen kohdistuvien rikosten kysymyksessä o llessa, aktiivitutkintaa tulisi jatkaa pidempään kuin esimerkiksi vähäisten omaisuusrikosten tutkinnassa.

Tässä tapauksessa tutkittavana oli vankilassa tapahtunut pahoinpitely, joka oli

aiheuttanut A:n kasvoihin vertavuotavan haavan. Esitutkinnassa on kuultu asianomistaja sekä kuulusteltu tämän rikokseen epäillyksi tunnistama henkilö, joka on kiistänyt teon.

Esitutkinta-aineiston perusteella kuulusteluissa oli esitetty eri osapuolten toistensa kanssa ristiriitaiset väitteet. A oli kuitenkin poliisille antamassaan kertomuksessa täysin varma tunnistamansa henkilön syylistymisestä rikokseen. Rikoksesta epäilty on kuulustelussa ilmoittanut, että hänellä olisi tiedossa henkilöitä, jotka voisivat todistaa hänen olleen muualla rikoksen tapahtumaaikana. Epäilty on ilmoittanut kertovansa näiden henkilöiden nimet keskusteltuaan asianajajansa kanssa.

Keskeyttämisen asianmukaisuutta arvioidessani kiinnitän ensiksikin huomiota siihen, että kysymyksessä on ollut vankilassa tapahtunut pahoinpitely, josta tosin ei ole selvityksen mukaan aiheutunut kovin vakavia vammoja. Vankien välinen väkivalta, josta nyt on kysymys, on sikäli poikkeuksellisen ongelmallista, että vanki ei itse voi vaikuttaa väkivallan uhkaan samoin kuin vapaudessa oleva henkilö. Hän on pakotettu olemaan vankilassa eikä voi esimerkiksi päättää liikkumisestaan siten kuin vapaudessa elävä. On myös huomattava, että vankilaviranomaisilla on velvollisuus huolehtia vankilajärjestyksen säilymisestä. Tämä edellyttää muun muassa tiukkaa puuttumista vankien väliseen väkivaltaan. Nämä seikat mielestäni nostavat kynnystä keskeyttää esitutkinta vankilaväkivaltatapauksissa.

Toiseksi huomiota kiinnittää se, että tapauksen perusteellisempaan tutkimiseen näyttäisi olleen vielä kohtuullisen hyvät mahdollisuudet. Vaikka kysymyksessä olikin tässä vaiheessa "sana va staan sana" -tilanne, asiassa olisi ollut ainakin mahdollisuus yrittää saada lisäselvitystä kertomusten uskottavuuden punnitsemiseksi. A:n lähinnä puhutteluksi katsottava kuuleminen olisi voitu tulkin avulla tehdä tapahtunutta tarkemmin asianmukaisena asianomistajan kuulusteluna. Lisäksi rikoksesta epäiltyä oli kuulusteltu ennen asianomistajan kertomuksen laatimista, mikä sinänsä antaa viitteitä siitä, ettei poliisilla ole epäillyn kuulusteluun valmistautuessaan ollut käytettävissään muuta kuin toisen käden alustavaa tietoa tapahtumasta.

Asian tutkinnanjohtajana toiminut komisario B on ilmoittanut selvityksessään, että hän oli A:n eduskunnan oikeusasiamiehelle tekemän kantelun johdosta päättänyt ottaa A:n asian uudelleen aktiivitutkintaan ja että A sekä hänen rikoksesta epäillyksi nimeämänsä henkilö tullaan kuulustelemaan uudelleen. Pidän edellä esittämiäni huomioiden valossa B:n ratkaisua perusteltuna.

Poliisilla on huomattava harkintavalta niin esitutkintatoimenpiteistä kuin esitutkinnan keskeyttämisestäkin päättäessään. Vaikka olenkin edellä esittänyt näkökohtia, jotka olisivat puoltaneet esitutkinnan jatkamista ainakin nyt tapahtunutta pitempään, en katso poliisin menetelleen lainvastaaisesti. Kiinnitän kuitenkin vastaisen varalle Helsingin poliisilaitoksen huomiota edellä esittämäni käsitykseen esitutkinnan keskeyttämisessä yleensä huomioon otettavista näkökohdista ja erityisesti päätösharkintaan tässä tapauksessa vaikuttavista seikoista.

4

TOIMENPITEET

Saatan edellä kohdassa 3.2 esittämäni käsityksen kuulemis- ja kuulustelutilanteessa asianosaselle tämän asemasta ja tilaisuuden oikeudellisesta luonteesta tehtävien ilmoitusten sekä kuulusteluissa noudatettavien muotomääräysten merkityksestä ylikonstaapeli C:n tietoon. Tässä tarkoituksessa lähetän hänelle jäljennöksen päätöksestäni.

Saatan myös edellä kohdassa 3.3 esittämäni näkemykseni esitutkinnan keskeyttämisharkinnassa huomioonotettavista seikoista Helsingin kihlakunnan poliisilaitoksen tietoon lähettämällä jäljennöksen tästä päätöksestäni kihlakunnan poliisipäällikölle.

Muihin toimenpiteisiin kantelukirjoitus ei anna aihetta ja sen liitteet palautetaan oheisena.